САМАНА ЮРĂÇИ

Ф. М. Лукин композитор 70 çул тултарнă май

ТĂВАН КУЛЬТУРĂНА аталантарассишĕн ырми-канми вăй хурса ĕçлекен çынсен ячĕ халăхра яланах пысăк хисепре. Çавăн пек хисеплĕ, мухтава тивĕçлĕ çынсенчен пĕри — чăвашсен паллă композиторĕ Филипп Миронович Лукин. Вăл — совет саманин тивлечĕпе çунат сарнă композитор. Унăн пултарулăхĕнче аслă Ленин, Коммунистсен партийĕ, Тăван çĕршывăмăр, совет çыннисен пурнăçĕ, ĕçĕ-хĕлĕ çинчен çырнă произведенисем тĕп вырăн йышăнаççĕ.

Ф. Лукин Чăваш республикинче, Красноармейски районĕнчи Çавалçырма ялĕнче 1913 çулхи июлĕн 3-мĕшĕнче хресчен килйышĕнче çуралнă. Пулас композитор ача чухнех тăван халăх сăвви-юррине чунтан юратнă, вĕсене итлесе савăннă.

...Çĕнĕ ĕмĕр. Çĕнĕ самана. Çĕршывра, тăван республикăра чăн-чăн хĕрӳ пурнăç вĕресе тăнă. Пысăк улшăнусем çамрăк чăваш каччи чĕринче ырă шухăш-кăмăл çуратнă. Вăл таврари çĕнĕлĕхсем çинчен, телейлĕ çамрăклăх çинчен, халăх пурнăçĕнчи çитĕнӳсем çинчен юрăсем хывма ĕмĕтленнĕ, 1928 çулта Шупашкарти музыка шкулне вĕренме кĕнĕ. Ăна кунти чăваш искусствин паллă ĕçченĕсем Ф. П. Павлов, С. М. Максимов, В. П. Воробьев, В. М. Кривоносов асăрханă.

«Çак пултаруллă та ырă кăмăллă, хамăр культурăшăн пĕтĕм вăй-халран ĕçленĕ çынсем манăн малтанхи вĕрентекенсем пулнă»,— тет халĕ Филипп Миронович. Техникумра вĕреннĕ чухнех Лукин юрăсем кĕвĕлеме пуçланă.

Вăтăрмĕш çулсенче çамрăк композиторăн пĕрремĕш юррисем çапăнса тухнă. Вĕсенчех халăх чун-чĕрине, шухăш-кăмăлне çĕклекен, пурнăçа юратма чĕнекен кĕвĕсем янăранă. Каярахпа вăл хорпа, пĕччен юрламалли юрăсем хывнă, çав вăхăтрах халăх юррисене пухнă, илемлетсе çырнă.

1935 çулта Филипп Миронович Мускаври консерваторин дирижерпа хор факультетне вĕренме кĕнĕ. Ку уншăн çав тери пысăк телей, савăнăç пулнă. Унта вĕреннĕ çулсенче вăл Совет çĕршывĕ, çĕнĕ самана, Коммунистсен партийĕ тĕрлĕ халăх ывăлĕ-хĕрĕшĕн чăн-чăн тăванла тăрăшнине лайăх туйса илнĕ.. Çул уçă: вĕрен, ĕçле!

Чăваш каччи консерваторире вĕреннĕ вăхăтрах Коммунистсен партине кĕнĕ.

«Пĕтĕм вăй-хала халăхшăн пама ĕмĕтленеттĕм, общество пурнăçне активлă хутшăнаттăм. Çĕршывшăн чун-чĕререн тăрăшса ĕçленинчен ырри, лайăххи мĕн пултăр тата!» — тет Филипп Миронович.

1942 çулта Ф. Лукин хамăр республикăна таврăннă. Чăваш патшалăх юрăпа ташă ансамблĕн художество руководителĕнче тата аслă дирижерĕнче ĕçлеме тытăннă.

Вăрçă çулĕсенче композитор Тăван çĕршывшăн çапăçăва тухма, ăна сыхлама чĕнекен янăравлă юрăсем çырнă. Çав çулсенче çырнă юрăсем хушшинче унăн «Çапăçу юрри», «Савнă туссем, паттăрсем», «Колхоз хĕрĕн юрри», Совет Союзĕн Геройне Иван Полякова халалласа çырнă произведенийĕсене палăртса хăвармалла. Филипп Миронович хăй ертсе пыракан ансамбльпе чылай вăхăт фронтра пулнă, вăрçă паттăрĕсене, совет салтакĕсене 120 концерт панă.

Çулсем иртеççĕ. Филипп Лукин композиторăн пултарулăхĕ вăй илсе, çунатланса пырать. Вăл хăйĕн ырă ĕçĕпе тăван халăха савăнăç кӳрет. Кам пĕлмест пулĕ композиторăн С. Элем сăвви тăрăх кĕвĕленĕ «Çамрăксен юррине»!

Тухрăм эпĕ Атăл хĕррине
Итлемешкĕн çĕршыв юррине.
Шăрантаççĕ çепĕç юрăсем
Кимĕ çинчи çамрăк хĕрĕсем...

Тĕлĕнмелле ăшă туйăмпа çырнă лирикăллă юрă. Ăна юрланă чух куç умне Аслă Атăл, тăван çĕр илемĕ, çамрăк каччăсемпе хĕрсен ытарайми сăнарĕ тухса тăрать.

Ф. Лукин — лирикăлла кĕвĕ-çемĕн чăн-чăн ăсти. Унăн «Çутă ĕмĕт», «Савнă тусăма», «Сирень», «Юрату юрри», «Тунсăх», «Ыранччен, чун савни», «Ĕмĕтĕм», «Халь кама юрруна парнелен» тата ытти юррисем чун-чĕрере ырă туйăм çуратаççĕ. Аслă шухăш, çĕкленӳллĕ кĕвĕ, çĕнĕлле хавхалану пур вĕсенче кашнинчех. Ахальтен мар пулĕ ĕнтĕ Лукин юррисене пур çĕрте те тулли кăмăлпа юрлаççĕ.

Гражданлăх туйăмĕпе кĕвĕленĕ «Аслă Ленин», «Пире парти ырлăх пачĕ», «Чечекленет чăваш çĕршывĕ», «Тулли кăмăлпа», «Хăмла пахчи», «Ялан юрлать чĕре», «Çутă ĕмĕт» тата ытти чылай юрăсем пирĕн музыка культурин ылтăн çӳпçине хаклă тупра пулса кĕрсе юлчĕç.

Кунта эпĕ композиторăн Н. Сандров поэтпа пĕрле çырнă «Çĕршывăм, савăн!» юрри çинчен уйрăм каласа хăварасшăн. Вăл юрă халăх хушшине çав тери хăвăрт та анлă сарăлчĕ. Ăна халĕ хамăр республикăра çеç мар, Пушкăрт, Тутар республикисенчи хуласемпе ялсенче юрланине те час-часах илтме пулать.

Çапла, Филипп Лукин хамăр тăван халăха сахал мар чаплă юрă парнелерĕ. Композитор 1952 çулта «Пире парти ырлăх пачĕ» (сăвви В. Урташăн), «Çамрăксен юрри» (сăвви С. Элемĕн), «Мускав çинчен хунă юрă» (сăвви П. Хусанкайăн), «Хăна юрри» (сăвви В. Веселовăн), «Телейлĕ туслăх» (сăвви В. Давыдов-Анатрин) юрăсемшĕн СССР Государство премине илме тивĕçрĕ.

Композитор хăйĕн творчествăлла ĕçне-хĕлне халăх пултарулăхĕпе, сăвви-юррипе, сăмахлăхĕпе çирĕп çыхăнтарнă. Вăл халăх юррисене пухас тĕлĕшпе сахал мар ырă ĕç турĕ. Ку çеç те мар, вĕсене илемлетсе, чун витĕр кăларса, çунат парса халăха тавăрса пачĕ. Эпир Лукин илемлетнĕ «Шур перчетке», «Чĕнтĕрлĕ те кĕпер», «Вăйăра», «Шăпăр кĕвви» тата ытти юрăсене пĕтĕм чун-чĕререн кăмăллатпăр.

Вăл музыка инструменчĕсемпе каламалли произведенисем те сахал мар çырчĕ. Вĕсене час-часах Мускавран, Шупашкартан телевиденипе, радиопа параççĕ, тĕрлĕ концертсенче выляççĕ.

Филипп Миронович ачасене те манмасть. Тăтăшах юрă хыççăн юрă хывать. Вĕсене эпир шкулсенче, пионерсен çурчĕсенче, юрă уявĕсенче, концертсенче итлесе савăнатпăр. Çав произведенисенче совет ачисен телейлĕ пурнăçĕ, вĕренĕвĕ, ĕçченлĕхĕ, туслăхĕ палăрса тăрать.

Композитор кунçул таппипе тан пырать. Унăн пултарулăхĕнче — хальхи вĕресе тăракан пурнăçпа унăн хастар çыннисен сăнарĕ тĕп вырăнта. Çĕршывра, халăхра пулса иртекен пĕр ĕçрен те аякра тăмасть вăл.

Эпир, чăваш поэчĕсем, Филипп Мироновича хамăр ĕçри çывăх тусăмăр тесе шутлатпăр. Вăл чылай çулсем хушши ĕнтĕ П. Хусанкай, И. Тукташ, В. Урташ, Н. Сандров, А. Кăлкан, А. Галкин, Ю. Петров, Г. Ефимов, А. Эсхель, Ю. Сементер, П. Ялгир тата ытти поэтсемпе пĕрле халăх шухăш-кăмăлне тивĕçтерекен юрăсем çырчĕ.

Мана хама та чылайранпа Ф. Лукинпа пĕрле кĕлĕштерсе, пĕрне-пĕри ăнланса ĕçлеме тӳр килчĕ. Эпĕ ăна хамăн ĕçри çывăх тусăмсенчен пĕри тесе шутлатăп. Тӳрех калатăп: унпа ĕçлеме çав тери кăмăллă. Вăл музыкăна çеç мар, хамăр тăван поэзие те чун-чĕререн туйса тăрать. Мĕн лайăх, мĕн начар, тӳрех пĕр пытармасăр калать. Ку вăл пирĕн ĕçре çав тери кирлĕ япала. Эпĕ унпа пĕрле çума-çумăн ларса хам çырнă сăвăсене мĕн чухлĕ тӳрлетмен-ши! Ĕçлени, тăрăшни харама каймарĕ: пĕрле çитмĕл ытла юрă çыртăмăр.

Вĕсенчен «Октябрь хăвачĕ», «Тăван хула», «Çĕр-планета чĕнет», «Мухтав сире, çĕр ăстисем», «Комсомолецсем, маттур çамрăксем», «Атăл çинче — Çĕнĕ ГЭС» тата ытти юрăсем пултарулăх коллективĕсен репертуарне çирĕп кĕрсе юлчĕç.« Ку, паллах, пире татах та тухăçлăрах, лайăхрах ĕçлеме хистет, чун-чĕрери шухăш-кăмăла çĕклет.

Филипп Миронович хăйĕн ĕçченлĕхĕпе тĕлĕнтерет. Сăкăрçĕре яхăн юрăпа музыка произведенийĕ çырнисĕр пуçне вăл 30 çул хушши Чăваш АССР Композиторсен союзĕн правленийĕн председателĕ пулчĕ. Унсăр пуçне ăна темиçе хутчен те Чăваш АССР Верховнăй, Шупашкар хула Совечĕсен депутатне, КПСС обкомĕпе Шупашкар хула комитечĕсен, Азипе Африкăри çĕршывсен Пĕрлĕх Комитечĕн членне суйланă. Вăл — СССР, РСФСР композиторĕсен правленийĕсен членĕ, РСФСР Министрсен Совечĕ çумĕнчи Государство премни парас тĕлĕшпе ĕçлекен комитет членĕ.

— Юратнă Тăван çĕршывăмăр, тăван халăхăмăр, Коммунистсен партийĕ мана çын турĕç, аслă çул çине кăларчĕç, хамăр пултарулăха анлăн кăтартма пĕтĕм майсем туса пачĕç. Çавăнпа та пирĕн чун-чĕререн яланах ырă шухăш-кăмăл тапса тăрать,— тет композитор.

Лукин çамрăк композиторсене, музыка çыннисене ĕçре яланах тăванла пулăшса пырать. Уншăн ăна хăйне те çамрăксем чун-чĕререн хисеплеççĕ, юратаççĕ.

Совет Союзĕнчи композиторсен V—VII съезчĕсенче Социализмла Ĕç Геройĕ Тихон Хренников Лукин ятне çĕршыври паллă композитор-юрăçсен ячĕсемпе пĕрле асăнса хăварчĕ, унăн ырă ĕçне лайăх хак пачĕ. Çавăн пекех Родион Щедрин, Андрей Эшпай, Мурад Кажлаев (Дагестан АССРĕ), Аркадий Нестеров (Горький хули), Загир Исмагилов (Пушкăрт АССРĕ) композиторсем Филипп Мироновичăн музыкăри пултарулăхне, ăсталăхне пысăка хурса хаклани те пире савăнтарать.

Тăван çĕршыв Филипп Миронович Лукин пултарулăхне, ырă ĕçне-хĕлне тивĕçлипе хакларĕ. Вăл — РСФСР халăх артисчĕ, Чăваш, Дагестан АССР искусствăсен тава тивĕçлĕ деятелĕ. Ăна Ĕçлĕх Хĕрлĕ Ялав, икĕ хутчен «Хисеп Палли» орденсемпе наградăланă...

Халăхпа çĕршыв хисепĕ — чи аслă хисеп. Кунта ман пĕр çырури йĕркесене çеç илсе кăтартас килет:

«Филипп Миронович! Эпир сире тĕлĕнмелле илемлĕ, хăйне майлă, пысăк ăсталăхпа çырнă произведенисемшĕн чун-чĕререн тав тăватпăр. Вĕсем пире пурнăç илемне туйса илме, музыка искусствин лайăх енĕсене ăнланма пулăшаççĕ.

Эсир çырнă юрăсене эпир яланах юратса юрлатпăр»,—тесе çыраççĕ Украина ССРĕнчи Дрогобычри И. Франко ячĕпе хисепленекен институтри музыкăпа педагогика факультетĕнче вĕренекен студентсем. Кунашкал çырусем — вуншар.

Çак уйăхра пирĕн юратнă композитор 70 çул тултарчĕ. Ĕнтĕ вăл хăйĕн пултарулăхĕ çине кунçул тӳпинчен пăхать. Тӳперен пăхсан — инçет те анлăрах курăнать. Эппин, Филипп Миронович пире малашне те кăмăла çĕклекен юрă-кĕвĕпе хавхалантарĕ.

Васлей ДАВЫДОВ-АНАТРИ.